LÊ QUANG THIÊM

NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU CÁC NGÔN NGỮ

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI & NHÂN VĂN

GS. LÊ QUANG THIÊM

NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU CÁC NGÔN NGỮ

(In lần thứ 2)

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

MỤC LỤC

	Trang
Lời nói đầu	9
***Phần một*: DẪN LUẬN**	13
Chương I **Mở đầu** (Lược khảo tiến trình)	13
1. Sự xuất hiện	13
2. Thời kỳ đầu	14
3. Thời kỳ thứ hai	16
4. Thời kỳ thứ ba	17
5. Những biểu hiện gần đây	19
6. Nhân tố nội tại của sự phát triển	21
7. Các tác động qua lại	24
8. Triển vọng	25
Chương II **Những tiền đề lý luận I** (Các phân giới chủ yếu)	27
1. Về đối tượng, nhiệm vụ, phạm vi nghiên cứu	27
2. Ngôn ngữ học so sánh - lịch sử	29
3. Ngôn ngữ học khu vực (ngữ vực học)	31
4. Loại hình học	33
5. Ngôn ngữ học đối chiếu	35
6. Nội dung thuật ngữ	36
7. Phạm vi,giới hạn nghiên cứu	42

Chương III **Những tiền đề lý luận II** 48
(Một số quan hệ quan trọng)

1. Quan hệ chủ yếu với loại hình học 48
2. Quan hệ chủ yếu với ngôn ngữ học tâm lý 50
3. Quan hệ với ngôn ngữ học xã hội 53
4. Quan hệ với lý luận và thực tiễn dịch thuật 56
5. Quan hệ với ngữ pháp tạo sinh 65
6. Quan hệ với việc khắc phục lỗi trong khi học và sử dụng ngoại ngữ 67

Phần hai: **NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU NGỮ ÂM ÂM VỊ** 71

Chương IV. **Đối chiếu nguyên âm Việt - Anh** 71

1. Đặt vấn đề 71
2. Cơ sở đối chiếu ngữ âm âm vị, cơ quan cấu âm 72
3. Cơ sở xác định nguyên âm về mặt ngữ âm học 75
4. Cơ sở xác định các âm về mặt âm vị học 77
5. Hình thang nguyên âm chuẩn 80
6. Đối chiếu nguyên âm Việt - Anh: Số lượng và đặc điểm 82
7. Miêu tả đối chiếu một số âm cụ thể 87
8. Nguyên âm và chữ viết Việt - Anh 92

Chương V **Đối chiếu phụ âm Việt - Anh** 95

1. Mở đầu 95
2. Cơ sở xác định phụ âm về mặt ngữ âm học 96
3. Số lượng và các loại phụ âm trong tiếng Việt - Anh 99
4. Miêu tả đối chiếu một số âm cụ thể Việt - Anh 103

5. Tương ứng phụ âm chữ viết trong tiếng Việt - Anh 105

Chương VI **Đối chiếu âm tiết Việt - Anh** 108

1. Đặt vấn đề 108
2. Âm tiết và vị trí của nó trong hai ngôn ngữ 108
3. Bản chất của âm tiết 109
4. Đặc điểm cấu trúc âm tiết Việt - Anh 114
5. Sự thể hiện các dạng âm tiết Việt - Anh theo lược đồ 116
6. Âm tiết phụ âm 123

Chương VII **Đối chiếu hiện tượng ngôn điệu Việt - Anh** 125

1. Đặt vấn đề 125
2. Đối chiếu thanh điệu, trọng âm 125
3. Trọng âm 132

Phần ba: **NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU HÌNH VỊ** 135

Chương VIII **Đối chiếu hình vị về mặt cấu tạo** 135

1. Nhận xét mở đầu 135
2. Vị trí của hình vị trong các đơn vị ngôn ngữ 137
3. Đối sánh vài cách hiểu về hình vị 139
4. Đặc điểm của hình vị tiếng Việt 144
5. Cách hiểu rộng và hẹp về hình vị 149
6. Đặc điểm phân loại hình vị 150
7. "Hình vị từ pháp" và "hình vị cú pháp" 153

Chương IX **Đối chiếu hình vị về mặt hoạt động** 157

1. Đặt vấn đề 157
2. Các dạng tồn tại của hình vị 157

3. Các thuộc tính khác nhau của hình vị 161
4. Đặc điểm hoạt động 162
5. Đối chiếu biểu hiện nghĩa ngữ pháp và phạm trù ngữ pháp 168
6. Đặc điểm đơn nghĩa, đa nghĩa, đồng âm, đồng nghĩa hình vị 171
7. Tiểu kết 172

Phần bốn: **NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU CÂU** 173

Chương X **Cơ sở, những bình diện đối chiếu câu** 173

1. Vị trí của việc đối chiếu câu - lời 173
2. Một vài cơ sở làm chỗ dựa cho nghiên cứu đối chiếu câu - lời Việt - Anh 174
3. Sơ lược về một vài bình diện đối chiếu câu Việt - Anh 187

Chương XI. **Đối chiếu khuôn hình câu và thành phần câu Việt - Anh** 198

1. Thành phần và khuôn hình câu 198
2. Đối chiếu thành phần câu Việt - Anh 205

Chương XII. **Đối chiếu câu nghi vấn và câu phủ định Việt - Anh** 221

1. Câu hỏi và các loại câu hỏi Việt - Anh 221
2. Một số tương đồng và dị biệt câu hỏi Việt - Anh 229
3. Câu phủ định và các loại câu phủ định Việt - Anh 239
4. Đặc điểm câu phủ định Việt - Anh 240

Phần năm: **NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU TỪ VÀ NGHĨA** 253

Chương XIII **Thử nghiệm nghiên cứu đối chiếu từ vựng - ngữ nghĩa** 253

1. Giới hạn khảo sát 253
2. Tài liệu nghiên cứu 255
3. Kết quả đối chiếu bình diện từ 255
4. Kết quả đối chiếu bình diện nghĩa 257
5. Kết luận sơ bộ 265

Chương XIV **Đồng âm giữa các ngôn ngữ** 267

1. Nhận xét chung 267
2. Các biểu hiện đồng âm giữa các ngôn ngữ 268
3. Các bình diện đồng âm 269
4. Các dạng thể hiện đồng âm từ 271
5. Đặc điểm của sự thể hiện đồng âm ở các ngôn ngữ 274
6. Đồng âm trong các ngôn ngữ có quan hệ xa - gần về ngữ hệ và loại hình 279

Chương XV **Tương đồng ngữ nghĩa ở các ngôn ngữ** 282

1. Nhận xét chung 282
2. Đơn vị tương ứng 283
3. Tương đương 287
4. Đồng nghĩa 292
5. Tương đồng và dị biệt 294
6. Một số dị biệt ngữ nghĩa khái quát 294

Chương XVI **Đặc trưng hiện tượng đa nghĩa** 302

1. Hiện tượng đa nghĩa, từ đa nghĩa 302
2. Một cách hiểu từ đa nghĩa 303
3. Một vài đặc điểm của từ đa nghĩa tiếng Việt 305

4. Đặc điểm bình diện nội dung đa nghĩa 309
5. Cơ cấu nghĩa đồng đại 311
6. Cơ cấu nghĩa lịch đại 315
7. Phân ly đa nghĩa thành từ đồng âm 317
8. Tôn ti các nghĩa trong từ đa nghĩa 319

Phần sáu: **PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU ĐỐI CHIẾU** 321

Chương XVII **Phương pháp, thủ pháp nghiên cứu đối chiếu**
(Thay kết luận) 321

1. Nhận xét chung về vị trí, vai trò của phương pháp nghiên cứu 321
2. Phương pháp luận, phương pháp, thủ pháp 323
3. Phương pháp đối chiếu trong các phương pháp cơ bản của ngôn ngữ học 325
4. Một số đặc điểm chủ yếu của phương pháp đối chiếu 331
5. Một ví dụ minh họa thêm 344

TÀI LIỆU THAM KHẢO CHÍNH 353

LỜI NÓI ĐẦU

Mấy chục năm trở lại đây, nghiên cứu đối chiếu các ngôn ngữ được nhiều người chú ý và trở thành một phân ngành phát triển mạnh trong ngôn ngữ học hiện đại. Sở dĩ như vậy là vì một mặt, nó góp phần đáp ứng những đòi hỏi của lý luận ngôn ngữ học trong giai đoạn mới và mặt khác, nó cho phép đưa những tri thức ngôn ngữ học vào những ứng dụng rộng rãi, thiết thực.

Từ trước đến nay, bộ môn Ngôn ngữ học thuộc Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội và nay là bộ môn Ngôn ngữ học đối chiếu thuộc Khoa Ngôn ngữ học, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn thường chú ý cung cấp những kiến thức cơ bản, hiện đại của ngôn ngữ học cho sinh viên. Tập sách này được biên soạn dựa trên cơ sở yêu cầu chung đó.

Tập sách tập hợp các bài giảng mà tác giả đã trình bày cho sinh viên các lớp năm thứ IV chuyên ngành ngôn ngữ trong những năm học 1980 - 1982, 1985 - 1986 và cho nghiên cứu sinh từ những năm 90 trở lại đây, một số phần cũng đã được trình bày trong các xêmina về Ngôn ngữ học so sánh và Loại hình học được tổ chức tại trường Đại học Tổng hợp KLIMEN OKHRITXKI, Xôphia, Bungari 1984 - 1985 khi tác giả còn thực tập ở đó.

Mục đích của sách là trên cơ sở những tri thức của Ngôn ngữ học đại cương cung cấp cho sinh viên những hiểu biết cần yếu về Ngôn ngữ học đối chiếu, chỉ ra một số bình diện, một số